

Evropski parlament i evropske stranke - perspektiva za Srbiju

Pedmet ovog rada su Evropski parlament (u daljem tekstu EP) i evropske stranke u kontekstu perspektive Srbije na putu procesa stabilizacije i pridruživanja Evropskoj uniji (u daljem tekstu EU)¹. Polazi se od uverenja da predstavljanje Evropskog parlamenta i evropskih partija u ovome radu ima trostruki značaj. Prvo, u kontekstu funkcionisanja evropskih institucija Evropski parlament je jedino neposredno izabrano telo i osim toga, kod svake reforme EU njegova uloga se povećava; drugo, unutar njega deluju različite partijske grupacije, a u nekima od evropartija izvan parlamenta, partije iz Srbije su već postali članovi, pridruženi članovi ili posmatrači; i treće, u perspektivi pridruživanja naše zemlje EU, neophodno je da Evropski parlament da potvrdno mišljenje da bi se usvojio Sporazum o pridruživanju EU, nakon čega sledi i održavanje izbora za Evropski parlament.

Političke partije imaju centralnu ulogu u savremenoj Evropskoj politici. Pojam Evropa je postao prilično rastegljiv. Mnogi sebe vide kao deo nje, ali su još uvek mnogi formalno i izvan nje. Političke partije su istovremeno i subjekti i objekti promena koje su uslovljene procesom evropskih integracija. Za države koje postaju članovi evropske unije, partije su imale aktivnu ulogu, ali se i same menjaju na tom putu². Dok su stare članice kreirale evropsku politiku (*policy i policies*), nove članice su u poziciji da je inkorporiraju u svoj pravni i politički sistem³.

Procesi evropskih integracija neminovno utiču i na nacionalne političke partije i partijski sistem i to na četiri nivoa: na nivou političkog sistema, na nivou partijskog sistema, na nivou partija i na unutrašnje odnose u partijama. Ovi uticaji mogu biti neposredni i posredni. Direktne ili neposredne posledice su debata, podele i sama tematizacija i problematizacija evropskih pitanja (*issue dimensions*). Indirektna posledica

¹ Begović Boris i Milica Đilas: „Proces stabilizacije i pridruživanja zamišljen je kao pristup zemalja jugoistočne Evrope (zapadni Balkan), koji celom regionu nudi perspektivu članstva u EU, ali i mogućava svakoj pojedinačnoj zemlji da napreduje brže ukoliko ispunjava predviđene uslove“, *Međunarodni odnosi, u Četiri godine tranzicije u Srbiji*, grupa autora, Centar za liberalno-demokratske studije, Beograd, str. 364

² Slaviša Orlović,(2007), *Evropeizacija partija i partijskog sistema Srbije*, str. 1

³ Danica Fink-Hafner and Alenka Krašovec, *Europeanisation of the Slovenian party system – from marginal European impacts to the domestication of EU policy issues?*, *Politics in Central Europe* 2 (June, 2006), p. 5

dolazi usled neophodnosti adaptacije, čime se redukuje stepen uticaja i kontrole nacionalnih aktera. Prvi korak je transnacionalna partijska saradnja, pre svega u okviru partijskih porodica – sličnog programskog spektra, izvan i unutar evropskog parlamenta. To su evropske federacije partija i parlamentarne grupe u okviru Evropskog parlamenta (*cross-national alliances in and outside the EU institutions*). Proučavanje ove materije zahteva elemente međunarodnih odnosa, uporedne politike i domaćeg političkog sistema.

Šta je Evropska unija? Evropska unija se može opisati kao „zajednica država“, koja poput unitarnih država ima jedinstvenu valutu za 12 zemalja, poput federacija i eventualno konfederacija ima carinsku uniju i zajedničko tržište, poput konfederacija, unutar Unije još uvek daleko važniju ulogu imaju nacionalne vlade od centralnih organa u Briselu, posebno u pitanjima kao što su porezi, unutrašnji i spoljni poslovi i odbrana⁴. EU nema ustav (samo nacrt ustava), već niz međudržavnih ugovora. Ugovor o Uniji predstavlja jedan dokument od 86.000 stranica ukupno važeće regulative.

Osnovna tela EU u sferi izvršne vlasti su Evropski savet (*European Council*) koji čine šefovi država i vlada, kao tipično međuvladino telo koje se sastaje dva puta godišnje, Savet Evropske unije (*Council of the European Union*), ranije Savet ministara (*Council of Ministers*), a čine ga odgovarajući resorni ministri i predstavlja glavno, stalno izvršno i zakonodavno telo, i Evropska komisija (*European Commission*), koja je takođe resorno organizovana. U sudskoj sferi osnovna ustanova je Evropski sud pravde (*European Court of Justice*). U zakonodavnoj sferi Evropski parlament (*European Parliament*) još uvek ima sekundarnu ulogu i te nadležnosti deli sa Savetom i Komisijom⁵.

Evropski parlament

Evropski parlament je jedino neposredno izabrano telo Evropske unije. Sastavljen je od 785 članova (period 2004-2009) iz 27 država-članica, koji predstavljaju 493 miliona građana u prilično proporcionalnom broju. Predstavljanje građana država-članica zavisi od broja stanovnika, mada su manje članice predstavljene u nešto većem procentu.

⁴ Vidi, Miroslav Prokopijević, *Evropska unija, uvod*, str. 33

⁵ Miroslav Prokopijević, isto, str. 35

Svaka država ima određeni broj mesta od najviše 99 Nemačka do pet Malta⁶ (vidi Tabelu dole).

Države članice	Broj predstavnika u E P
Nemačka	99
Velika Britanija	78
Italija	78
Španija	54
Francuska	78
Poljska	54
Češka republika	24
Mađarska	24
Grčka	24
Portugalija	24
Rumunija	35
Slovačka	14
Holandija	27
Austrija	18
Belgija	24
Irska	13
Švedska	19
Bugarska	18
Finska	14
Slovenija	7
Kipar	6
Latvija	9
Luxembourg	6
Litvanija	13
Malta	5
Danska	14
Estonija	6
UKUPNO	785

Broj predstavnika država-članica u Evropskom parlamentu

Izvor: http://www.epp-ed.eu/group/en/howwework_1.asp (April, 2007.)

Za EP se održavaju neposredni izbori na svakih pet godina od 1979. Na izborima za EP učestvuje preko 350 miliona birača (plus birači iz Rumunije i Bugarske od 1.1. 2007.). Svaka država članica koristi neku varijantu proporcionalnog izbornog sistema za izbor članova Evropskog parlamenta (MEP - *Member of European Parliament*), što ne znači da koristi isti izborni sistem kao u domaćim izborima. Na izborima za EP 1999. u

⁶ Videti: <http://www.europarl.europa.eu/parliament/public.do?language=en> (April, 2007.)

Velikoj Britaniji je prvi put korišćen proporcionalni izborni sistem⁷. Izbori se održavaju u svakoj zemlji u svega nekoliko dana, zavisno od tradicije održavanja izbora (četvrtak, nedelja). Rezultati se ne objavljuju sve dok se ne završe izbori u svim državama, kako ne bi uticali na birače u drugim sredinama. Na izborima 2004. izlaznost bila u proseku 45,7%. U jedanaest zemalja izlaznost je bila manje od 40%, u pet zemalja manje od 30%, a nijedna postkomunistička zemlja nije imala veću izlaznost od 50%.

Evropski parlament je nasledio Skupštinu Evropske zajednice za uglj i čelik koja je osnovana kao savetodavno telo septembra 1952. a činili su je predstavnici nacionalnih parlamenata sa ukupno 78 članova. Skupština je proširena 1958. na 142 predstavnika, a njena ovlašćenja su preneti na EEZ i Euroatom. Posle proširenja 1973. EP dobija 198, a posle izbora 1979., 410, posle 1984. raste na 434, a posle ulaska Grčke, Portugalije i Španije (24+24+60) broji 518 poslanika. Po ulasku Austrije, Finske i Švedske, EP je imao 626 poslanika. Posle petog proširenja imao je 732 člana a posle šestog 2007., 785 poslanika iz 27 zemalja⁸. Evropsku uniju su od početka činili Belgija, Francuska, Nemačka, Italija, Luksemburg i Holandija. Britanija je imala problema sa prijemom zbog protivljenja Francuske (veto De Gola) i nakon De Golove ostavke, otvoren joj je put. Prvo proširenje - *severno* bilo je 1973. godine: Danska, Irska i Velika Britanija. Dugo - *južno*, 1981. Grčka i 1996. Portugalija i Španija, treće - *neutralne zemlje*, 1995. Austrija, Finska i Švedska, četvrto-*predominantno istočno*, 2004. Kipar, Češka, Estonija, Mađarska, Latvija, Litvanija, Malta, Poljska, Slovačka, Slovenija, i peto, 2007. Rumunija i Bugarska⁹.

EP je smešten u tri zemlje. Komiteti (odbori) se sastaju u Briselu (Belgija), plenarne sednice u Strazburu (Francuska), dok je većina administracije u Luksemburgu, što mu daje „nomadski karakter“¹⁰. Iako su Komisija i Savet smešteni u Briselu, izgledalo bi logično da je tamo i EP. Većina članova parlamenta to želi. Obzirom da odluku o lokaciji donosi Savet koji predstavlja nacionalne vlade, ni Francuska ni Luksemburška vlada ne žele da se odreknu te stečene pozicije koja im donosi prestiž i finansijske koristi,

⁷ Luciano Bardi, *Parties and Party Systems in the European Union, National and Supranational Dimensions* In: *Political Parties in the New Europe, Political and Analytical Challenges*, str. 318

⁸ Miroslav Prokopijević, isto, str. 55-56

⁹ Gallagher Michael, Laver Michael, Mair Peter, (2005), *Representative Government in Modern Europe, (Institutions, Parties, and Governments)*, str. 117

¹⁰ Miroslav Prokopijević, isto, str. 56

imajući EP na svojoj teritoriji bar jednim delom. Iz ovih razloga se dokumenta EP kreću na relaciji Brisel, Luksemburg i Strazbur, uz trošenje i vremena i novca. Pretpostavlja se da ova geografska disperzija košta oko 15 posto EU budžeta¹¹.

EP većinu poslova obavlja u komitetima (odborima) kojih je dvadesetak. Komiteti se dele po grupacijama prema njihovoj veličini, vodeći računa o zastupljenosti različitih zemalja. EP plenarno zaseda dvanaest puta godišnje u nedelju dana dugim sesijama, u kojima razmatraju izveštaje komiteta i glasaju o deklaracijama ili predlozima amandmana na zakon.

EP nema niti ovlašćenja niti moć kakvu imaju nacionalni parlamenti. Poređenje funkcija i rezultata EP sa nacionalnim parlamentima je teško, zbog prirode i karaktera institucija EU. Na primer, EU nema evropsku vladu izabranu u EP, a nema ni klasičnu podelu na vlast i opoziciju. Razlike EP u odnosu na nacionalne parlamente su u tome što ima skromne (nepotpune) zakonodavne nadležnosti, a nema nikave nadležnosti u oporezivanju, nema uobičajenu vladajuću većinu, koja bi birala vladu, (Komisiju ili Savet). Manjine i većine se stvaraju u zavisnosti od pitanja o kojem se raspravlja ili odlučuje, a mišljenje većine nije obavezujuće za Komisiju ili Savet.

Uloga Evropskog parlamenta je u značajnom porastu u poslednje vreme. On ima tri glavne moći (nadležnosti). To su imenovanje (potvrđivanje) Komisije i raspuštanje sa dve trećine poslanika, ulogu u zakonodavnom procesu i budžetu. Moć Evropskog parlamenta u imenovanju Komisije postoji od 1993. Nakon svakih izbora za EP, koji se održavaju svakih pet godina, parlament je konsultovan u postavljanju predsednika Komisije i izbor Komisije zahteva odobravanje EP glasanjem pre nego što stupi na dužnost. On, takođe, može i razrešiti Komisiju, na zahtev dve trećine članova, za šta je potrebna odluka više od polovine ukupnog broja članova Evropskog parlamenta. On ne može postaviti ni razrešiti Savet ministara koji igra važnu ulogu slično vladi i ne može inicirati zakone.

U većini konflikta u EU, Parlament i Komisija su na istoj strani, sa Savetom sa druge strane. Prema članu 251., ni Savet ministara ni EP ne mogu zaobići jedni druge.

¹¹ Gallagher Michael, Laver Michael, Mair Peter, (2005), *Representative Government in Modern Europe, (Institutions, Parties, and Governments)*, str. 128

Kada postoji razlika u predlozima, nesporazumi se rešavaju u Komitetu za pomirenje (*Conciliation Committee*) dok se ne postigne podrška većine članova obe institucije.

Postoje četiri oblika kroz koje EP učestvuje u zakonodavnoj aktivnosti. To su saradnja (*cooperation*), konsultacija (*consultation*), saodlučivanje (*codecision*) i davanje saglasnosti (*assent procedure*). Saradnja se sastoji u dijalogu između Komisije i Saveta sa jedne, i EP sa druge strane, u kojem EP može da ispolji znatan uticaj, ali ne može da zaustavi donošenje odluka. Za razliku od toga, u okviru saodlučivanja EP može da zaustavi donošenje odluka. U postupku davanja saglasnosti, znači da EP mora da odobri odluku da bi bila važeća¹². U postupku saodlučivanja, ako se Savet nakon drugog čitanja ne saglasi sa amandmanima koje predlaže EP, sporni tekst se prosleđuje Komitetu za pomirenje (*Conciliation Committee*) u čiji sastav ulazi jednak broj predstavnika EP i Saveta.

Uloga Evropskog parlamenta, u zakonodavnom procesu je u značajnom porastu. Konkretno, uloga parlamenta zavisi od tipa zakonodavnog procesa. U mnogim oblastima uloga EP je u saodlučivanju (*co-decision*) (član 251) ili konsultovanju (član 252)¹³. Iako EP nema pravo na formalnu zakonodavnu inicijativu, osim izrade nacrtu jedinstvenog postupka evropskih izbora (čl. 190 UoEU), on može od Komisije zahtevati pokretanje zakonodavnog postupka (čl. 192. UoEZ). Od Matrihtskih ugovora EP može da imenuje ombudsmana koji ima moć da istražuje korupciju. EP u dosadašnjem periodu učestvuje u 2/3 zakonodavnih akata, a novim ustavom se predviđa učešće u 100% odluka gde Savet donosi zakonodavna akta.

EP ima nadležnosti i pri potvrđivanju međunarodnih sporazuma Unije, kao što su ugovori o proširenju, kao i usvajanje deklaracija. Konačno, EP ima značajnu ulogu i nadležnosti pri usvajanju i odobravanju budžeta. Organi EU sve više imaju obavezu polaganja računa EP, koji se sve više usredsređuje na kontrolna ovlašćenja (anketni odbori, postupak odobrenja budžeta). U decembru 1998., parlament je odbio da usvoji izveštaj Komisije o budžetskom poslovanju za 1996. Uz saglasnost Komisije, parlament je naložio jednoj grupi „nezavisnih stručnjaka“ da ispitaju finansijsko poslovanje i rad

¹² Miroslav Prokopijević, isto, str. 64

¹³ Gallagher Michael, Laver Michael, Mair Peter, (2005), *Representative Government in Modern Europe, (Institutions, Parties, and Governments)*, str. 124

Komisije. Imajući u vidu izveštaj ovih stručnjaka, Komisija je preduhitrla dalju raspravu i razmatranje u parlamentu i sama podnela kolektivnu ostavku¹⁴.

U radu EP pomaže mu sekretarijat sa 5000 zaposlenih pod nadležnošću generalnog sekretara. Evropski parlament je multilingualana (višejezična) međunarodna organizacija sa 23 oficijena jezika pre priključenja Bugarske i Rumunije. To znači da sva dokumenta moraju biti prevedenja na ove jezike. EP ima sistem prevođenja koji omogućava svakom članu parlamenta da diskutuje na maternjem jeziku. Zato je EP institucija sa najviše zaposlelih tumača i prevodilaca na svetu, koji čine trećinu zaposlenog osoblja. Sekretarijat je lociran u Luksemburgu i Briselu.

Iako slaba izlaznost, na izborima za EP implicira da on ima mali značaj u očima evropljana, ipak, svakom reformom EU institucija, raste i uloga i moć Evropskog parlamenta.

Grupacije partija u Evropskom parlamentu

Integracioni procesi u okviru Evropske unije od početka su praćeni adekvatnom saradnom nacionalnih stranaka. Glavna tačka i glavni stožer te saradnje bio je i ostao Evropski parlament. Još kao Skupština Evropske zajednice za ugalj i čelik, on se podelio prema frakcijama i naglasio svoju ulogu kao političkog predstavnika EZ. Programski srodne stranke stvorile su najpre 1974. Savez socijaldemokratskih stranaka EZ, a zatim 1976. Evropsku narodnu stranku, koja je proistekla iz Evropske unije demohrišćana (EUDH-1965-1998) i Federaciju liberalnih i demokratskih stranaka EZ. Sa prvim izborima za Evropski parlament 1979., javila se potreba da izbore i izborne programske platforme pripreme prekogranične organizacione strukture. Ovo je jedan od načina nastanka i nacionalnih partija prema Morisu Diveržeu.

Poslanici u EP se grupišu prema političkim gledištima, a ne prema nacionalnoj pripadnosti. Zbog načina glasanja u EP, stranke su prinuđene na „velike koalicije“ (nema podele na vladajuće i opozicione). Proporcija žena i muškaraca je u porastu. Trenutno oko jedne trećine poslanika su žene.

¹⁴ Videti u: *Evropa od A do Š*, str. 135

Ugovor iz Maastrichta (1993) jače naglašava ulogu stranaka na evropskom nivou kao bitan faktor integracije (čl. 191 UoEZ). Ovaj član nije razjasnio kriterijume priznavanja i finansiranja evropskih stranaka. Postojalo je horizontalno subvencioniranje. Na inicijativu EP ugovor iz Nice dopunjava ovaj član koji se odnosi na stranke, utvrđujući kriterijume za njihovo priznavanje, kao i odredbe i njihovom finansiranju. Da bi određena stranka imala status „evropske“ (u smislu čl. 191. UoEZ) odlučujući su sledeći kriterijumi i pokazatelji: prvo, bavljene te stranke evropskim temama, s tim, što proevropski stav ne mora biti dokazivan, drugo, ta stranka u evropskom parlamentu mora osnovati frakciju (grupu) ili pokazati nameru za njeno formiranje, odnosno, da učestvuje u nekoj od frakcija. Rukovodstvo stranke mora biti izabrano demokratski a stranka mora da usvoji načela demokratije sadržana u Ugovoru EU, da se pridržava osnovnih prava i poštuje pravnu državu¹⁵. Odobranje finansiranja od strane EU ograničava se samo na one stranke koje su zastupljene u EP ili u više država članica, odnosno, da jedna stranka bude preko evropski, regionalno, ili nacionalno izabranih predstavnika zastupljena u najmanje pet država članica ili da je na izborima 1999. u pet država članica osvojila najmanje 5 posto glasova. Članovi pojedinih stranaka su osim u EP zastupljeni i u skupštinama NATO, ZEU (Zapadno evropske unije), Saveta Evrope i OEBS-a, kao i u Komitetu regiona.

Odlučujuće za rad članova EP (MEP) je sastav prema multinacionalnim frakcijama, jer je obrazovanje ovih grupa preduslov za korišćenje značajnih parlamentarnih prava, kao što su utvrđivanje vremena koje govornicima stoji na raspolaganju, broja izvestilaca, predstavnika u upravama odbora, minimalan broj glasova za formiranje anketnih odbora, broj kancelarija i osoblja u sekretarijatima. Otuda je podsticaj za osnivanje nacionalnih grupa znatno ograničen u odnosu na razloge za osnivanje programski širih grupacija. Od 1999. je prvi put ukinuto obrazovanje frakcije (grupacije) iz jedne države-članice. Organizacionu osnovu frakcije čine evropske stranke. Konferencija predsednika frakcija utvrđuje raspored sedenja, zakonodavni plan, kao i zadatke odbora, sastavlja dnevni red plenarnog zasedanja i sl. Zasedanja frakcija se, po pravilu, održavaju mesečno pre zasedanja komiteta, kao i za vreme plenarne nedelje, po potrebi.

¹⁵ Videti u: *Evropa od A do Š*, str. 122

Panevropske političke grupacije u Evropskom parlamentu korespondiraju sa partijskim porodicama. Evropske grupe partija su kišobranske organizacije (*umbrella bodis*) koje programski povezuju nacionalne partije. Na izborima za EP dominiraju domaća nacionalna pitanja. Izbori u polovini mandata nacionalnih vlada imaju dimenzije testiranja njihovog poverenja. EP umnogome funkcioniše duž partijskih linija, slično nacionalnim parlamentima u evropskim zemljama. Članovi EP su u okviru svojih partijskih porodica povezani u grupacije nacionalnih partija (britanski Laburisti, francuski Socijalisti). Glasanje u okviru svoje grupacije je solidno: „Ove grupe su nešto manje kohenzivne nego u nacionalnim parlamentima, ali kohenzivnije nego u Američkom Kongresu“¹⁶. Ako nacionalna grupa odluči da glasa drugačije, grupa u EP nema načina niti može da promeni stav.

Partijske grupe u Evropskom parlamentu su rezultat neposrednih izbora u državama članicama Evropske unije. Poslanici EP su organizovani u osam poslaničkih grupa prema političkim orijentacijama a ne prema nacionalnim državama¹⁷. To su: Evropska narodna partija/Evropske demokrate, Partija evropskih socijalista, Grupa evropskih liberala, demokrata i reformista, Unija za Evropu nacija, Zeleni/Evropski slobodni savez, Ujedinjena evropska levica/Severna levica zelenih, Nezavisni/Demokratska grupa, Grupa identiteta, tradicije i suvereniteta, i poslanici koji ne pripadaju ni jednoj grupaciji. Svaka od ovih grupa se brine o svojoj međunarodnoj organizaciji imenujući predsedavajućeg (ili dva kopredsedavajuća u nekim grupama), biro i sekretarijat. Za formiranje grupe neophodno je 20 poslanika EP i najmanje jedna petina država-članica mora biti zastupljena u njoj. Članovi ne mogu istovremeno biti zastupljeni u više od jedne grupacije. Poslanici koji ne pripadaju ni jednoj grupaciji su takozvani nezavisni poslanici.

*Evropska narodna partija/Evropske demokrate (European People's Party/European Democrats, EPP/ED)*¹⁸. EPP-ED grupa postoji od juna 1953. godine i sve do 1979. se zvala Hrišćansko demokratska grupa. Izvorne Hrišćanske demokrate su

¹⁶ Simon Hix, Amie Kreppel, and Abdul Noury, (2003), *The Party System in the European Parliament: Collusive or Competitive?*, Journal of Common Market Studies, vol. 41, no. 2, pp. 317-318

¹⁷ Videti u: Alan J. Day (2000), *Directory of European Union Political Parties*, str. 232-236

¹⁸ Evropska narodna partija (*European People's Party/European Democrats, EPP/ED*), <http://www.epp-ed.eu>

poslednjih godina u istoj grupaciji sa ostalim partijama desnog centra, kao što su Britanski i skandinavski konzervativci i Forza Italia. Od izbora za Evropski parlament 1999. postala je najveća u EP put nakon 1975. godine. Ovu grupaciju predstavlja preko trideset partija i pokreta iz svake zemlje EU. EPP-ED je sa 277 članova najbrojnija grupa koja predstavlja 37% ukupnih članova EP. Grupa okuplja Hrišćanske demokrate, Konzervativce i ostale partije centra i desnog centra.

*Partija evropskih socijalista (Party of European Socialists, PES)*¹⁹. Ova grupa postoji od 1953. godine i bila je poznata kao Socijalistička grupa sve do formiranja PES-a 1993. kao supranacionalne grupacije evropskih partija članica Socijalističke internacionale. Socijalisti su bili najveća grupa u Evropskom parlamentu od prvih neposrednih izbora 1979. sve do 1999., kada su britanski Laburisti doživeli veliki neuspeh (od 62 na 29 predstavnika). O snazi ove partije slikovito govori primer da je 2003. u 13 od 15 članica EU na čelu vlade bio neko iz partija ove grupacije. Nakon izbora 2004., PES ima 218 predstavnika i čini drugu najveću političku snagu u EP.

*Grupa evropskih liberala, demokrata i reformista (European Liberal, Democratic and Reformist Group, ELDR)*²⁰. ELDR grupa postoji od juna 1953. kao Liberalna grupa, koja u novembru 1976. postaje Liberalna i Demokratska grupa, a 1986. ELDR grupa. To je treća najveća grupa u Evropskom parlamentu. Od juna 2004. dve političke grupacije ELDR i Partija evropskih demokrata (European Democrat Party, EDP) su se ujedinile u istu političku grupaciju u Evropskom parlamentu pod nazivom Savez liberala i demokrata za Evropu (Alliance of Liberals and Democrats for Europe, ALDE)²¹. ALDE grupa ima 105 poslanika iz 22 države-članice. U ovu grupaciju uključene su 33 nacionalne stranke.

*Unija za Evropu nacija (Union for a Europe of Nations, UEN)*²² broji 44 člana u EP. *Zeleni/Evropski slobodni savez (Greens/ European Free Alliance, G/EFA)*²³ su kao grupa osnovani u Evropskom parlamentu nakon izbora 1989. Ova grupacija broji 42 poslanika. *Ujedinjena evropska levica/Severna levica zelenih (European United*

¹⁹ Partija evropskih socijalista (*Party of European Socialists, PES*), <http://www.socialistgroup.eu>

²⁰ Grupa evropskih liberala, demokrata i reformista (*European Liberal, Democratic and Reformist Group, ELDR*), <http://www.eldr.org>

²¹ Savez liberala i demokrata za Evropu (*Alliance of Liberals and Democrats for Europe, ALDE*), <http://www.alde.eu/>

²² Unija za Evropu nacija (*Union for a Europe of Nations, UEN*), <http://www.uengroup.org/>

²³ Zeleni/Evropski slobodni savez (*Greens/ European Free Alliance, G/EFA*), <http://www.greens-efa.org>

Left/Nordic Green Left, EUL/NGL)²⁴ ima 41 poslanika. U njoj su i četiri partije pridružene članice, od kojih tri za sada nisu predstavljene u EP (Socialist Left Party (SV) iz Norveške, Parti du Travail iz Švajcarske i La Gauche/Déi Lénk iz Luksemburga). U junu 2004., na izborima za EP, skoro 9 miliona ljudi je glasalo za ovu partiju. *Nezavisni/Demokratska grupa (Independence/Democracy Group)*²⁵ broji 24 člana. *Grupa identiteta, tradicije i suvereniteta (Identity, Tradition and Sovereignty Group)* ima 21 člana. Trinaest članova EP ne pripadaju ni jednoj grupaciji.

Grupacije partija nu Evropskom parlamentu po broju predstavnika

Evropska narodna partija/Evropske demokrate	277
Partija evropskih socijalista	218
Grupa evropskih liberala, demokrata i reformista	105
Unija za Evropu nacija	44
Zeleni/Evropski slobodni savez	42
Ujedinjena evropska levica/Severna levica zelenih	41
Nezavisni/Demokratska grupa	24
Grupa identiteta, tradicije i suvereniteta	21
<u>Ne pripada ni jednoj grupaciji</u>	<u>13</u>
UKUPNO	785

Izvor: <http://www.europarl.europa.eu/members/expert/politicalBodies.do?language=en> (April 2007.)

Evropske federacije partija

Sa napretkom evropskih integracionih procesa i širenjem na sve više oblasti javnog života, razvili su se transnacionalni stranački savezi. Evropske stranke su organizacije nastale spajanjem nacionalnih stranaka srodnih programskih sadržaja i usmerenja. One postoje paralelno sa nacionalnim nivoom, poštujući autonomiju stranaka-članica. Četiri velike evropske stranke (ENS-DH, PES, ELDR i EFZS) imaju slične organizacione strukture: kongres, upravu, izvršni odbor, sekretarijat i (sa izuzetkom EFZS) sastanak stranačkih lidera. Rad ovih tela se kombinuje i dopunjava raznim formalnim i neformalnim komisijama, stranačkim savetom, tematskim radnim grupama i omladinskim organizacijama. Najviši organ je kongres koji utvrđuje politiku i statut stranke, sastavlja izborni program i bira upravu. Kongres zaseda jednom godišnje (ELDR) svake druge godine (PES) ili svake treće godine (ENS, EFZS). Kongres se

²⁴ Ujedinjena evropska levica/Sverna levica zelenih (*European United Left/Nordic Green Left, EUL/NGL*), <http://www.guengl.org>; Videti i *Confederal Group of the European United Left - Nordic Green Left*, <http://www.guengl.eu/showPage.jsp>

²⁵ *Nezavisni/Demokratska grupa (Independence/Democracy Group)*, <http://indemgroup.org/>

sastoji iz uprave i određenog broja delegata prema rezultatima evropskih izbora (ELDR i EFZS), odnosno, prema jačini odnosno frakcije u EP (ENS-DH, PES), pri čemu PES posebno uzima u obzir veličinu određene države-članice. U upravi su zastupljeni predstavnici svih stranaka članica, dok u PES svaka stranka daje dva člana. Odluke unutar stranaka se usvajaju različito. Kod ENS-DH i ELDR se glasanje obavlja prostom većinom, što znači pedeset posto plus jedan glas. Za kvorum je kod ENS-DH većina sa pravom glasa, a kod ELDR-a najmanje jedna trećina svih sa pravom glasa. Kod EFZS je potrebna dvotrećinska većina (bez minimalnog kvoruma). Kod PES je glasanje diferencirano - organizaciona i administrativna pitanja podležu prosto većini, dok se političke odluke donose jednoglasno. Između dva kongresa, uprava sprovodi njihove odluke i određuje njihove smernice. Iz uprava proizilazi predsedništvo koje zastupa stranke u spoljnim odnosima. Sve značajniju ulogu ima konferencija šefova stranaka i vlada (ENS-DH, PES, ELDR), kao i sastanci pojedinih ministara. Evrostranke, uglavnom, razlikuju punopravno članstvo (*full member*), status pridruženog člana (*associate members*) i status posmatrača (*observer*).

*Evrpska narodna stranka-Demohrišćani (ENS-DH)*²⁶ je osnovana 29. aprila 1976. godine kao Evropska narodna stranka u Briselu, kao udruženje dvanaest stranaka iz sedam država članica EZ. Punopravni članovi su isključivo stranke iz država članica EU. Ova organizacija, za razliku od drugih sličnih, poznaje i individualno članstvo. Osnovne zajedničke vrednosti ENS-DH su vrednosti slobode, odgovornosti i nepovredivosti ljudskog dostojanstva, pristekle iz hrišćanskog poimanja čoveka i društva.

*Partija evropskih socijalista (PES)*²⁷ je prizašla od saveza socijaldemokratskih i socijalističkih partija (osnovanog 1974.), da bi se 1992. konstituisala Partija evropskih socijalista (PES). Nju čine su nemačke socijaldemokrate, francuski socijalisti i britanski laburisti. Ova partija stavlja akcenat na socijalnu i političku ravnopravnost, borbu protiv nezaposlenosti i produblјivanje evropske politike u oblasti zapošljavanja. PES grupa ima 33 punopravna člana iz 27 država-članica, pet pridruženih članova i pet posmatrača. Od prvih neposrednih izbora za EP 1979. do 1999. PES je bio najbrojnija grupa.

²⁶ Evrpska narodna stranka- Demohrišćani (ENS-DH), <http://www.epp.eu>

²⁷ Partija evropskih socijalista (PES) <http://www.pes.org>

*Evropski liberali, demokrate i reformska stranka (ELDR)*²⁸. U martu 1976. godine, osnovana je Federacija liberalnih i demokratskih stranaka u Evropskoj zajednici, koja je u decembru 1993. preimenovana i ELDR. Članovi ove partije mogu postati stranke kako iz država članica EU, tako iz onih koje su van nje. U svojim programskim stavovima naglašavaju mehanizme tržišne konkurencije, kao i stvaranje demokratski kontrolisanog zakonodavstva u oblastima azila i imigracije.

*Evropska federacija zelenih stranaka (EFZS)*²⁹ je nastala juna 1993. godine iz Koordinacije evropskih zelenih i za razliku od drugih stranačkih udruženja predstavlja panevropski savez.

*Demokratska stranka naroda Evrope – Slobodna Evropska alijansa (DSNE-SEA)*³⁰, osnovana je 1994. i u EP nema frakcije koja je sa njom neposredno povezana. U njoj deluju regionalno značajne stranke, kao što su Škotska nacionalna stranka i Belgijska narodna unija. Ova stranka služi uglavnom kao prihvat za stranke koje na osnovu veličine teritorije koju predstavljaju, izborima za EP ne bi mogle biti birane neposredno.

Ulogu evropskih stranaka slikovito opisuju Andreas Maurer i Jirgen Mitag: „Formiranje federacija stranaka kao snažnih, transnacionalnih aktera u procesu integracije i stvaranje jednog evropskog stranačkog sistema dodatno je otežano zbog nekoliko faktora: evropske stranke ne igraju značajnu ulogu prilikom dodele bitnih funkcija u EU, niti prilikom postavljenja kandidatkinja i kandidata za izbore u EP. Konceptija i operativno sprovođenje predizbornih kampanja za evropske izbore i dalje spadaju u domen nacionalnih stranaka“³¹.

Partije Srbije - članice Evropskih federacija partija

U prethodnom periodu, pojedine partije u Srbiji su postale članovi Evropskih partijskih federacija (Europartija). Od relevantnih stranaka, Demokratska stranka Srbije (DSS) i G17 plus su primljeni u Evropsku narodnu partiju-Demohrišćani (ENS-DH), federaciju konzervativnih, hrišćansko-demokratskih i narodnih partija EU, u statusu

²⁸ Evropski liberali, demokrate i reformska stranka (ELDR), <http://www.eldr.org>

²⁹ Evropska federacija zelenih stranaka (EFZS), <http://www.europeangreens.org>

³⁰ Demokratska stranka naroda Evrope – Slobodna Evropska alijansa (DSNE-SEA), <http://www.uengroup.org/>

³¹ Andreas Maurer/Jirgen Mitag, u: *Evropa od A do Š*, str. 125

pridruženog člana (juna 2005.)³². Demokratska stranka je primljena u Partiju evropskih socijalista (PES), federaciju socijaldemokratskih, socijalističkih i laburističkih partija EU, u statusu posmatrača (decembra 2006.). Ova vrsta članstva ne korespondira u potpunosti sa programskim sadržajima ovih partija ili njihovom percepcijom u biračkom telu³³. Novi odnosi sa evropskim federacijama partija dovode ih u privilegovanu poziciju u odnosu na rivalske partije u svojim zemljama sa stanovišta dobijanja evropske legitimacije i u pogledu povećanja mogućnosti daljeg lobiranja. Evropartije, za partije u Srbiji mogu predstavljati krucijalne mehanizme programske i vrednosne standardizacije.³⁴ Njihova važna uloga jeste objašnjavanje značaja i neophodnosti sprovođenja reformi u društvu koje pretenduje da postane članica Unije u cilju preklapanja demokratizacije i eropeizacije³⁵.

Tipologija stranačkih porodica, osim pripadanja stranaka nadnacionalnim federacijama, temelji se i na genezi iz društvenih sukoba i političkim orijentacijama stranaka (Bajme). U pogledu partijskih programa naziru se izvesne promene kod pojedinih stranaka. Kod Demokratske stranke se najviše oseća uticaj članstva u socijalističkoj internacionali (a kasnije i PES). DS je krenula u pravcu transformacije sa pozicije „građanskog centra“ u pravcu socijaldemokratske orijentacije. DS se određivao kao „moderna partija građanskog centra“ (Izbroni program DS, 1992). U Programu iz 1997, daje se razvijenije određenje DS-a kao stranke centra, u Programu iz maja 2001. stranka deideologizuje svoju poziciju, da bi u Programu usvojenom oktobra 2001., bilo sasvim napušteno ideološko pozicioniranje stranke. Prijemom u socijalističku internacionalu, partija se okreće u pravcu socijaldemokratizovanja (Izborni program 2007.).

³² Od vanparlamentarnih partija, Liberali Srbije i Građanski savez Srbije su bili članovi Evropskih liberala, demokrata i reformskie stranke (ELDR), a Demohrišćanska stranka je bila član Evropske narodne stranke-Demohrišćani (EPP-DH).

³³ Vladimir Goati, *Partijske borbe u Srbiji u postpetooktobarskom razdoblju*, Institut društvenih nauka i Fredrich Ebert Stiftung, Beograd, 2006., str. 48

³⁴ Paul G. Lewis, Zdenka Mansfeldova: „Those European party federations, the Europarties, are the most crucial vehicles of standardization“, *The European Union and Party Politics in Central and Eastern Europe*, (ed. Paul G. Lewis, Zdenka Mansfeldova, Palgrave Macmillan), 2006., str. 263

³⁵ Šire u: Slaviša Orlović, (2007), *Evropeizacija partija i partijskog sistema Srbije*

DSS se jasnije pomerila ka grupaciji narodnjačkih partija. Ona bi se mogla okarakterisati kao konzervativno-nacionalna DSS. Kod G17 plus se programski oseća bliskost liberalnoj partijskoj porodici.

Zaključak

Političke partije, koristeći ove kanale saradnje mogu dati veliki doprinos u premošćavanju jaza koji postoji između političkih kriterijuma EU i nacionalnog političkog konteksta. Proces demokratske tranzicije i konsolidacije, kao i proces evropskih integracija, zahtevaju prolazak kroz nekoliko faza ili stepenika ka konačnoj destinaciji – prijemu u EU. Političke partije imaju značajnu ulogu u svim fazama ovog procesa. Za zemlje koje su na putu pridruživanja, nakon nekoliko proširenja EU nije više isti entitet. To nije samo „zajedničko tržište“ već i „projekat društva“.

Članstvo naših partija u evropskim federacijama partija znači prepoznavanje evropskih snaga koje mogu da povuku napred u procesu pridruživanja EU. Ove partije mogu dati dvostruki doprinos procesima evropeizacije. Sa jedne strane, širenjem evropskih vrednosti i ideja u svojoj zemlji, a sa druge strane, otvarajući vrata Evropske unije preko svojih prijatelja u Evropi kao još jedan link i jaka institucionalna veza saradnje i partnerstva. Dobro je imati uz sebe jednu tako moćnu političku grupaciju i porodicu. Krug moćnih evropskih lidera sa kojima se ostvaruju kontakti na sastancima ovih organizacija, koji su na čelu vlada u državama-članicama mogu predstavljati značajne lobističke kanale³⁶.

Članstvom u evropskim federacijama, naše partije deluju u još jednoj areni. Preko evropskih partijskih porodica, političke partije više ne deluju samo u okviru svojih država već i iznad nje. Članstvo u istim evropskim federacijama navodi partije na bližu saradnju u svojoj zemlji. To je možda slučaj sa DSS i G17 plus. Takođe, evropska pitanja teraju partije da se diferenciraju svojim stavovima prema EU.

Kako stoji u članu 191. Ugovora o EU, „stranke su bitan faktor integracije“. Dok razvoj evropskih stranaka prati razvoj evropske unije, ovde saradnja stranaka u

³⁶ Zsolt Enyedi and Paula Lewis: „Partije unutar federacija mogu koristiti svoj uticaj da pomognu članicama saveza u domaćim arenama... Članstvo u evropskim federacijama partija i frakcijama u Evropskom parlamentu je pomoglo bližu saradnju partija u nekim zemljama“, *The Impact of the European Union on Party Politics in Central and Eastern Europe*, u: *The European Union and Party Politics in Central and Eastern Europe*, str. 238

evropskim okvirima ide ispred i trasira put procesima evropskih integracija. Njihova uloga i uticaj ne treba se precenjivati ali se ne sme više ni potcenjivati.

LITERATURA:

Begović Boris i Milica Đilas, (2005), *Međunarodni odnosi*, u *Četiri godine tranzicije u Srbiji*, grupa autora, Centar za liberalno-demokratske studije, Beograd

Danica Fink-Hafner and Alenka Krašovec, (2006), *Europeanisation of the Slovenian party system – from marginal European impacts to the domestication of EU policy issues?*, Politics in Central Europe 2 (June, 2006)

Day Alan J., (2000), *Directory of European Union Political Parties*, John Harper Publishing

Enyedi Zsolt and Paula Lewis, (2006), *The Impact of the European Union on Party Politics in Central and Eastern Europe*, u: *The European Union and Party Politics in Central and Eastern Europe*, (ed. Paul G. Lewis, Zdenka Mansfeldova, Palgrave Macmillan

Gallagher Michael, Laver Michael, Mair Peter, (2005), *Representative Government in Modern Europe, (Institutions, Parties, and Governments)*, Fourth Edition, Mc Graw Hill, New York

Goati Vladimir, (2006), *Partijske borbe u Srbiji u postpetooktobarskom razdoblju*, Institut društvenih nauka i Fredrich Ebert Stiftung, Beograd, 2006

Hix Simon, Amie Kreppel, and Abdul Noury, (2003), *The Party System in the European Parliament: Collusive or Competitive?*, Journal of Common Market Studies, vol. 41, no. 2

Lewis Paul G., Zdenka Mansfeldova (ed), (2006), *The European Union and Party Politics in Central and Eastern Europe*, Palgrave Macmillan

Luciano Bardi, (2005), *Parties and Party Systems in the European Union, National and Supranational Dimensions* In: *Political Parties in the New Europe, Political and Analytical Challenges*, edited by Kurt Richard Luther and Ferdinand Muller-Rommel, Oxford University press

Orlović Slaviša, (2007), *Evropeizacija partija i partijskog sistema Srbije*, rad prezentovan na međunarodnoj naučnoj konferenciji: *Europeanization of National Political Parties and Party Systems*, 35-25- novembra 2006. na Fakultetu političkih nauka, Univerziteta u Ljubljani (u štampi)

Prokopijević Miroslav, (2005), *Evropska unija, uvod*, Službeni glasnik, Beograd

Political Parties in the New Europe, (2005), edited by Kurt Richard Luther and Ferdinand Muller-Rommel, Oxford University Press, 2005.

Verner Vajdenfeld, Wolfgang Vesels (izdavači), (2003), *Evropa od A do Š, Priručnik za evropsku integraciju*, BPB: Savezna centrala za političko obrazovanje, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd

WEB adrese:

Evropski parlament

<http://www.europarl.europa.eu/parliament/public.do?language=en>

Grupacije partija u Evropskom parlamentu

European People's Party/European Democrats (EPP/ED)

<http://www.epp-ed.eu>

Party of European Socialists (PES)

<http://www.socialistgroup.eu>

European Liberal, Democratic and Reformist Group (ELDR)

<http://www.eldr.org>

Alliance of Liberals and Democrats for Europe

<http://www.alde.eu/>

Union for a Europe of Nations (UEN)

<http://www.uengroup.org/>

Greens/ European Free Alliance (G/EFA)

<http://www.greens-efa.org>

European United Left/Nordic Green Left (EUL/NGL)

<http://www.guengl.org>

Confederal Group of the European United Left - Nordic Green Left

<http://www.guengl.eu/showPage.jsp>

Independence/Democracy Group

<http://indemgroup.org/>

Evropske federacije partija:

Evropska narodna stranka- Demohrišćani (ENS-DH)

<http://www.epp.eu>

Partija evropskih socijalista (PES)

<http://www.pes.org>

Evropski liberali, demokrate i reformska stranka (ELDR)

<http://www.eldr.org>

Evropska federacija zelenih stranaka (EFZS)

<http://www.europeangreens.org>

Demokratska stranka naroda Evrope – Slobodna Evropska alijansa (DSNE-SEA),

<http://www.uengroup.org/>